

„Én az ásót választottam”

Beszélgetés a 80 éves Balázs Lajos néprajzkutatóval

SZÉKELY FERENC: Mindenekelőtt az érdekelne, miért választotta földrajzi kutatási területként Csíkszentdomokost, egy erős székely közösséget, holott Ön Bukarestben született, később Csíkszentmártonban telepedett le a család, s tanári pályáját 1965-ben a balánbányai általános iskolában kezdte?

BALÁZS LAJOS: Valamelyik könyvem recenzense azt írta rólam, hogy Balázs Lajos sokat változtatta iskoláit és a munkahelyeket. Mások pedig azt állították, hogy Csíkszentdomokoson születtem. Talán az utolsó lehetőségem, hogy tisztázzam életemnek ezt a részét. Mindkét állításnak van némi valós alapja, csupán az indíték marad el. Ami az iskoláimat illeti: 1952-ben édesapámat kuláklistára tették, mert hadiárvaként cséplőgépet vásárolt 1941-ben. Az első megtorlás édesapám nevére jött: képtelen adó azonnali kifizetése. Nekem pedig szóban közölték, hogy a VII. osztály első hetén kizártak a csíkszentmártoni iskolából. Szüleim sok-sok panaszának, kérelmezésének, melyeket a helyi, rajoni, Sztálintartományi hatóságokhoz benyújtottak, tanítóim döntő többsége jóhiszeműségének és az akkori káplán, Gál Gyula mellém állásának köszönhetően csak elvégeztem a VII. osztályt. A stigma azonban, nem láthatóan, mint ama sárga csillag, hanem a dossziémba beleírva, belesütve csaknem két évtizeden át kísért. Ezért lettem, mert csak az lehettem, magántanuló, aztán rendes tanuló a mai Márton Áron Gimnáziumban, ezért nem lehettem a Bolyai TE jogi karának hallgatója kétszeri magas felvételi átlagom ellenére sem, ezért lehettem 1956-ban a brassói Steagul Roșu Gépkocsi Gyár szakmunkásképző technikumának tanulója és abszolvense. Nem foglaltam el kihelyezésemet egy Fehér megyei gépgyárba, iskola titkári állást töltöttem be Csíkszentmártonban jó másfél évet. Ez alatt a felvételi tárgyakat megtanultam románul, nem mindent értettem, de megtanultam, és felvételiztem a Bukarest TE bölcsész karának román szakára. És bejutottam, még ösztöndíjat is kaptam. Viszont végig és még sokáig féltem, hogy nyomorú származásom miatt kizárnak. Tehát nem iskolakerülő-tévelygő, hanem iskolát szerető, oda járni akaró gyermek voltam. A doktori iskolát ugyanott végeztem.

BALÁZS LAJOS (1939) néprajzkutató, egyetemi docens. Utóbbi kötete: *Nyergestető* (2018).

Sorsom kereke Balánbányán fordult meg: az a rendszer, amelyik mindent elkövetett, hogy ne tanulhassak, hogy ne lehessenek „a szocialista társadalom értelmiségije”, attól fogva tanári képesítéssel összefüggő „sokszínű szerepeket” bízott rám. Tehát voltam tanár, iskolaigazgató, megyei művelődésügyi főfelügyelő, megyei pionírszervezet elnöke, külpolitikai lektor, egyetemet, pontosabban a román–angol szakot, illetve humán tanszéket alapító és vezető pedagógus a Sapientia EMTE csíkszeredai karán.

Aki pedig azt írta, hogy Csíkszentdomokoson születtem, ráhibázott kutatói pályám forrására, sajátos lényegére, amit hízelgőnek is tekinthetek olyan értelemben, hogy oly mértékben tudtam azonosulni Csíkszentdomokos gazdasági, társadalmi, szellemi, lelki világával, egész népi kultúrájával, műveltségével, emberi habitusával, hogy a máshonnaniség szóba sem jöhetett. Úgy kezdődött, hogy szombatonként hazamentem a szüleimhez Csíkszentmártonba. Balánról egyszerű volt bejönni Domokosra, hiszen a rézércet folyamatosan szállították be a domokosi állomás lerakójába. Csak inteni kellett. Domokosról Csíkszereda fele volt a próba-szerencse. Volt, hogy órákat ácsorogtam az út szélén. Viszont ritka volt az a szombat délután, hogy ne lett volna lakodalom. Ezeket végignéztem, olykor a kukucskálók közé is bevegültem. Fokozatosan rájöttem, hogy ott valami más van, mint amit én addig láttam, amit olvastam, tanultam. Mély benyomást tett rám, nem tudtam szabadulni az élményeimtől. A következő iskolai évet már Csíkszentsimonban, Alcsík legnagyobb iskolájában kezdtem, ahová igazgatónak nevezett ki az akkori rajoni tanfelügyelőség. Itt már tanulmányozni kezdtem Csíkszentdomokost távról, közvetve. Csíkszentsimonban hagytak egy évet és nyolc hónapot. Jött a megyésítés, „behívót” kaptam a szervező hivatalba, közölték, hogy a Megyei Kultúrbizottság fő felügyelőjeként fogom folytatni pályámat; választhatom a megye bármelyik térségét a kiemelt szervező és irányító munka szempontjából. Tétovázás nélkül Felcsíkot választottam, Csíkszentdomokosért. Bennem a székely-magyar felemelkedésnek másképpen elmondott története derengett, aminek megértéséhez a sorsforduló szokáskultúrát találtam alkalmasnak. Fokozatosan tisztáztam kutatási szemléletemet, módszeremet, és döntöttem: Csíkszentdomokosra szegődöm, mint a béresek szokták, nem horizontális, hanem vertikális kutatást végzek, noha akkor már tudtam Thomas Manntól, hogy „mélységes mély a megismerés kútja”. Tanári és kutatói pályám ötvenévnnyi termése igazolja, hogy nem hibáztam Csíkszentdomokosról, és általa értettem meg sok mindent az emberiség, sajátosan a székely-magyar felemelkedésének tekervényes, ám sorsdöntő és mentő felemelkedésnek a múltjáról, jelenéről. Ez a karakteres székely falu sok értelemben többet tud és másképpen is tud közössége szervezéséről, vitalitásáról, mint más. Hát ezért választottam, maradtam mellette, érte és értünk.

– 1989. decemberig titokban folytat vertikális néprajzkutatást, semmilyen kötete nem jelent meg, bár a bukaresti egyetemen a folklór búvókörébe kerül, s doktori fokozatát is néprajzi témakörben szerzi 1976-ban. Miért kellett titkolnia kutatásait, hisz a 70-es években már volt egy bizonyos nyitás a néprajz felé; akkor indult a Faragó–Kós fémjelezte

Népismereti Dolgozatok, Változó Valóság, megjelent néhány Kós-Szentimrei-Nagy-tájmonográfia.

- Valóban volt nyitás, de sajnos, csak „bizonyos”, vagyis sok-sok tilalommal. És ezt nagyon jól tükrözi az akkori évek kutatási, illetve publikálási tematikája, jegyzéke. Emlékezzünk a ballada, népköltészet, népmese, népművészet rangos kötetekre, de a nemzetiségek, különösképpen a magyarok szokáskultúrája, történelme köréből már nem emlékezhetünk, mert nem volt mire. Ezt a saját példámmal tudom igazolni. A párválasztásnak, lakodalomnak szentelt monográfiámat 1984-ben leadtam a Kritériumnak, és tíz évet várt a nyomdafestékre. Pop Mihai professzorom (akinel doktoráltam) ígérte, hogy kijárja a megjelenés útját, és tudom, hogy meg is tett mindent, hiszen rangos tanítványai ültek fontos székekben, nos, diszkréten azt közölte: „Kedves Balázs, újra oda jutottunk, hol korábban voltunk: ülünk a búbos kemencén, és fújunk a tenyerünkbe.” Hasonlót mondhatok, Isten nyugtassa, Domokos Gézáról: a fordulat után közölt *A Hét* első számában egy cikket: Zöld lámpát kapott könyvek, és 20 címet sorolt fel. Az én könyvem a 13. volt. Ennek ellenére négy évre rá jelenhetett meg. Természetesen közöltem az említett kiadványokban, a *TETT*-ben, a *Falvak Dolgozó Népében*, *Művelődésben*, *Cântarea Romaniei*-ben, a *Hargita Népében*, részt vettem néhány tudományos konferencián, de jól megcenzúrázva. Magyarországi konferenciákon való részvételre egyszer sem kaptam engedélyt, illetve egyszer, Zalaegerszegre, de amikor visszakaptam az előadható értekezésem oldalról-oldalra lepecsételt lapjait, a konferencia már lejárt.

- *Meséljen családjáról és gyermekkori éveiről.*

- Talán ez a legnehezebb kérdés: összeegyeztetni és mérlegelni arányaiban a gondtalan gyermekéveket, az egész családot, szüleimet és részben a nálamnál három évvel fiatalabb öcsémet is érintő-sújtó sorsfordító események lélekre, tudatra kiható emlékeivel. Szépek, meghittek, titokzatosak, ezért élményszerűek voltak az ünnepeink, melyek egyszerre voltak családiak és vallásosak, szüleink, kiváltképpen édesanyám, az anyagi nehézségek ellenére előteremtették az ünnep minden kellékét, rituális szimbólumát. Nem volt gyakorlat sem nálunk, sem máshol a gyermekre túlzottan kihegyezett kultuszféleség. És mégis a gyermekre figyelő diszkrét szeretet melege lebegte be ünnepeinket. Az ünnepeken túl minden munkába befogtak fizikai fejlettségünk arányában. Bukarestben születtem, nem titkok; géplakatos inasnak, segédnek elszegődött kászonzeltízi édesapám, 12 évesen *pesztrácskának* Bukarestbe adott kászonzimpéri édesanyám ott ismerkedtek össze, szerelmük-szeretetük első gyümölcse lettem én. Mindketten karriert csináltak a maguk módján: édesapámat a királyi palota korszerűsítési munkálatain, egy belga mérnök vezetésével az épületgépészeti csapatban alkalmazták; édesanyám pedig húsz évet házvezetőként dolgozott egy gazdag zsidónál, akinek vagongyára volt Ploieștin. Kivételes anyagi lét várandósai, örökösei lehettek volna. És mégis meghozták számunkra azt a döntést, hogy 1940-ben hazajöttek, előbb Kászonzban, aztán végképp Csíkszentmártonban telepedtek le. Sokszor eszembe jut: vajon milyenné alakultam volna a bukaresti

világban? Nem voltam zseni gyerek: szorgalmas, jó magaviseletű tanuló voltam. Az iskolai évzáró ünnepekről édesanyám mindig boldogan tért haza. Szentmártoni – falusi – viszonylatban kivételes emlékem, hogy szüleink engem hegedűórára, öcsémet pedig zongoraórára járattak. Édesanyám mosással törlesztette az órákat. Művészek nem lettünk, de a művészetet becsülő, kicsit értő emberek igen. Hegedűmmel máig tartó örömet szereztem osztálytársaimnak bentlakási és egyéb összejöveteleinken. Viszont olyan, szintén máig tartó emlékeim is kísérnek, melyek legalább 15 éven át közvetlen keserítették családom és a magam életét. Nem felejtetem, hogy a VII. osztály első hete után, mint említém, kizártak, hogy amikor mégis beengedtek, a történelem, alkotmánytan órát csak állva hallgathattam, hogy a VII. osztály elvégzése után még a legalacsonyabb iskolába, a csíkszeredai állattenyésztési szakiskolába sem írtak be. A további kálváriámról már szoltam. Visszatekintve múltamra, tudatosan leélt életemre, mindezeket szüleim belém sulykolt intelmével győzhettem le, illetve minden szakmai eredményemet, sikeremet ennek köszönhetem. Ez így hangzott: „Magadtól is láss meg valamit, ne mindig más mondja meg neked, mi a teendő.” Titokban (próbáltam volna nyíltan!) nem egyszer duzzogtam, később pedig felfedeztem benne életem belső energiahordozóját, aminek köszönhetően elértem azt, amit ma értékesnek tartok elmúlt éveimből. Ők ezt az intelmet a maguk társadalmi pragmatizmusa szempontjából fogalmazták meg számomra, és kérték számon, amíg nekem is életelvémmé vált. A paraszti és kispolgári társadalomban, melyben egyedüli értékmérő tényező a fizikai munka volt, ki nem állhatták, ha a gyermek semmittevésel töltötte az idejét. Az „unatkozom”, „nem szeretem”, „nincs kedvem”, „azt csinálom, amit szeretek” – számára sem vehette a gyermek. Lásd meg, hogy ettek-e a tehének, van-e víz az itató vályúban, tojtak-e a tyúkok, van-e víz a konyhai vedrekben, van-e aprított fa, szemetes-e az udvar és a kapu eleje... stb. Mindezek mellett: tanulj meg a másnapi leckét, készítsd el a házi feladatot, olvas! Szóval, tanulj rendet, felelősségtudatot magadért és másokért! Ezt az intelmet és szorgalmukat mint hagyatékot váltottam át a magam számára, és helyeztem értelmiségi létcélom központi elvei közé. A „magadtól is láss meg valamit” parancsát tehát egyetemista koromban már tudatosan magam fogalmaztam magamnak, mert nem állhattam, ha életemet csak egy keskeny sávon tengetem. Fiatal tanárként már úgy láttam, hogy hitványság és erkölcstelen, ha az erdélyi magyar társadalom egészében egy értelmiségi csak a diploma szűkszavú minősítését látja megvalósítható feladatának. Lehet, hogy kevesebb is elég lett volna meglátásra. Ennek ellenére nem tartom magam heroikus alkatnak, nem föltétlen szónokoltam elveim mellett. Inkább cselekedtem. Semmit nem utasítottam vissza, ha abban megláttam bár egy halovány hasznot a népszolgálat javára.

– *Hogyan tudta összeegyeztetni fiatal tanárként a pedagógusi-oktatói munkát a népi kultúra értékeinek gyűjtésével, kutatásával és tudományos szintű feldolgozásával?*

– Az életfilozófiám egyben a szakmai filozófiám is, a kettőt nem tudom egymástól elválasztani. A magadtól is láss valamit parancsát érvényesnek tartot-

tam egész életem során. Az otthonról hozott életfilozófiát más „pénznemre” kellett váltanom, hogy élhetőbbé tegyem magam, hogy több síkon szolgáljak, bárhova is szólítanak. Szakmai filozófiámat egyre tisztábban és teljesebbnek láttam, a reám kirótt feladatok függvényében, helyzeteiben: teljesítmény centrikusnak lenni, elkötelezett értelmiséginek lenni, akinek a diploma nem pusztán státust jelent, hanem hivatást, küldetést és munkát. És persze mindezeket nem deklamálni, hanem valóra váltani: felelősen kezdeményezni, dolgozni, cselekedni csakis azon a területen, amihez értesz, amit te magad közvetlen megismertél, amire a szakmának, társadalomnak szüksége van, ami a megismerést, kiváltképpen a magyarságtudományt szolgálja. Tanítani! Akkor is, ha nem kérnek rá. Sem a tanári munkában, sem a bennem folyton szövődő, engem nyugtalanító kutatói munkámban nem tudtam elfogadni, metaforikusan szólva, a gereblyézést. A felszínességet. Ez egyértelműen rontja a hozzád tartozó egyén és közösség közhangulatát, biztonságérzetét, az egyén és közösség társadalmi, szakmai hitelét. (Itt jegyzem meg, hogy szakmai filozófiám része az egyesek által félreértett szigorom is.) A székely-magyar népi társadalom öntörvényű felemelkedésének kultúrája, másképpen elmondott története lett az a valami, amit magamtól láttam meg, és úgy gondolom, magamat csaltam volna meg, ha hűtlen lettem volna hozzá. A papok, orvosok, katonák hivatalosan tesznek esküt. Én ezt a morális rítust magamban végeztem el, magam előtt próbálok megfelelni mindenért, amihez felnővesztettem magam magamért és másokért. Fokozatosan megfogalmaztam példaképeimet is, és követtem őket. Ők mind szerény, de cselekvő emberek voltak: a tétlenséget száműző Mikes Kelemen, aki hittel és hűséggel írt egy képzelt nénének, Kőműves Kelemen, aki nem roppant össze, hanem képes volt a leomlott falakat többször is újraépíteni, és a bibliai Noé, aki a mindent elpusztító esőzés idején sem veszítette el a fejét, hajójába mindenből kimentett, mert tudta-hitte, hogy a víz visszahúzódása után az életet újra kell kezdeni. Munkásságomról számomra megható nyugtázást fogalmazott meg Mohay Tamás egyik tanulmányában, „Párvalasztás, születés, gyász. Balázs Lajos hűségéről”¹ címmel.

– *Munkamódszere az oral history, ami azt jelenti, hogy rengeteg adatközlő választát kell lejegyeznie, rendszereznie és gondoznia egy bizonyos témakörben. Hogyan oldotta meg régebben, és miként napjainkban, a technika állandó fejlődését követően?*

– Említettem már, hogy nem kedveltem és ma sem kedvelem a gyűjtésben, az oktatásban sem a „gereblyézést”, amivel ugyan gyorsan lehet haladni, de a begyűjtött kupacba sok száraz, semmire se való giz-gaz bekerül. Én az ásót választottam, vertikális kutatásaim szerszámát, eszközét. A fundamentumot ásók munkájához is hasonlítanám magam, a cserépadogatókkal szemben. Az előbbieket a hosszúság, szélesség, mélység paramétereit, jellemzőit követik, míg a cserépadogatók adják, veszik, továbbadják a cserepet anélkül, hogy a színén kívül valami érdemlegeset tudnának a portékáról. Ez nem azt jelenti, hogy nem

1 In Mohay Tamás: *Töredékek az ünnepről*. Budapest, 2008, Nap Kiadó, 220–231.

volna értéke a földésnek/födémnek. De a mélység rejt-e valamit, és ha igen, mit? Honnan és miből jön az, amiből ma valamit látunk, ha látunk? Korán rájöttem, hogy egyetlen közösség tudása sem kanonizált, még egyetlen közösségen belül sem, hanem a változatok, árnyalatok sokaságából áll össze. Mindenik igaznak vallja a sajátját. Olyan, mint Lessing drámájában, a *Bölcs Náthán*ban a zsidó, aki egyetlen aranygyűrűjét hagyná halála előtt három fiára. Tudja, hogy viszály és irigység törne ki a fiúk között, ha csak egy örökölné. Ezért egy nagyon híres ötvöst hívat titokban magához, és arra kéri, készítsen két utánezatot, de annyira tökéletesen, hogy ő maga se tudjon különbséget tenni az igazi és a másolatok között. Hadd gondolja mindenik, hogy nála van az eredeti, meg azt is, hogy talán az övé másolat. Miért ne lennénk mi is ilyenek, székely-magyarok: a kétkedem, tehát vagyok – hajtó hitével. Kutatói alapelvem, hogy univerzális nem létezik lokális példa nélkül. Nos, ezt a lokálisat kerestem és keresem Csíkszentdomokoson. Elégtétellel merem mondani, hogy a magyarság, a székely-magyarságnak mindenképpen már a honfoglalás előtti időkben volt kiforrott, összeálló beavató rítusrendszere, ami megmentette a csőcselékesedéstől. Nem minden törzs volt képes ilyen társadalmi védőhálót kialakítani magának. Ezt bizonyítja a születés, házasság és halál néhány olyan rítusa, melyek analógiás mintáit nem találok, vagy csak alig találok a székelység, magyarság sorsforduló rítusai-ban, de még az európaiban sem. Gondolok az újszülött háromszori beavatására, a leány tiszteletére szervezett külön és párhuzamos (vagy szinkretikus) beavatására, amit *Perec lakodalmának* neveztek, ami szerintem a női emancipáció-nak akár egyedi példája, vagy a haldokló megkerítése, ami azt példázza, hogy a szentdomokosi ember lelkét külön entitásként temetik, nem együtt testi való-jával. Ezek történelmi dokumentumoknak is tekinthetők. Ehhez kellett és kell az a gyűjtési munka, amit fél évszázadon át folytattam mintegy 300 adatköz-lővel, kezdve a jó öreg, 10-15 kilós Tesla magnómmal, folytatva a zsebben is hord-ható, rejthető diktafonnal, aztán a feldolgozás feltételeit biztosító ezernyi cédu-lával. Más szóval, elmét, lelket, fizikumot próbára tevő laboratóriumi munkával. A gyűjtéseket elképzelő, előkészítő, megtervező évekről nem is szólok, sem arról, hogy ennek költségei is voltak, amiért senkinél nem pályáztam, mert nem is volt kinél, senki nem támogatót sem egy ív papírral, sem utazási költség-térítéssel. Mohay Tamás ajándékozott meg egy alkalommal tíz magnókazettával, amit most is hálásan köszönök.

– *Bár az emberi élet mindhárom fontos fordulóját feldolgozta, sőt mondhatnók, hogy a negyediket is, a nemi kultúrát és a nemi erkölcsöt – ezek nem ún. kronológiai sorrend-ben jelentek meg. A születés monográfiája pl. harmadik kötetében (1999) került az olva-sók asztalára. Ez mitől függött?*

– Természetesen nem a didaktikai sorrendtől. Több minden közrejátszott, a véletlenszerűség is. Fiatal voltam, leginkább a házasság érdekelt. Azt láttam meg magamtól. Aztán bekövetkezett a szüleim halála. A halál problematikájában az emberi elmúlás sajátos világát láttam meg: az elmúlás gondolatának meg-jelenését és alakulását. Azt, amit nem lát az orvostudomány és a teológia is csak

részben, és végül felismertem, hogy a sorsfordulatok alapköréből hiányzik a szülés és születés. Bevallom, a sorrend kezdetben nem volt tudatos, mi több, nem is gondolkodtam a teljes életciklusban. Ekkor jelentkezett ismét a „magadtól is láss meg valamit” kényszere-parancsa, életem leitmotívuma. Azt is be kell vallanom, hogy szerencsés volt ez a sorrend, elsősorban kutatói tapasztalatom gyarapodása szempontjából: a házasság társadalmilag viszonylag nyitott, az elmúlás és halál inkább magánszféra, a születés és szülés többnyire intim sféra. Más szóval, a kutatás fokozatai, megközelítési módozatai emelkedőben vannak. Ha nem ez a szemlélet alakul ki bennem, ha megyek ellenzősen mások után, és a születéssel kezdem a sorsfordulások kutatását, monográfiám szánalmasan gyengégre sikeredett volna. Különben is, egyedüli vagyok, aki így követte a sorsfordulatok szokásait: mind a hármát egy helyen. Ezért ajánlom valamennyi, főleg fiatal szokáskutatónak, hogy minden kutatási témához szakmailag fel kell nőni, s talán meg is kell öregedni hozzá.

– *Bár mindegyik kötete hatalmas siker volt, külön kiemelném az Amikor az ember nincs es ezen a világon című munkát, amely 2009-ben jelent meg először, s rá egy évre jött a második, bővített kiadás. Ez annak tudható be, hogy egy igen kényes témát feszegetett, a nemiséget, amihez csak kevesen nyúlhatnak, mert tabutéma, de nagyon is érdekli az olvasókat?*

– Ismét vissza kell térnem a „Magadtól láss meg valamit” vesszőparipámhoz. Az igaz, hogy „kevesen nyúltak ehhez a témához, mert tabutéma”. Viszont Ortutay Gyula dorgáló szavai, melyekkel korábban már illette a magyar néprajztudományt, nem mennyiségi, hanem minőségi vonatkozásúak. *A magyar parasztság szerelmi élete* című, 1935-ben közölt tanulmányában például élesen bírálja a szokások kutatóit, mondván, hogy érdeklődésük egyoldalú, hogy „a népi szerelmi élet nagy kérdésanyagát majdnem teljesen elhallgatják [...], egyikű leírások nyomán és mentén haladnak”, úgy gondolják, hogy néhány elem leírásával „kimerítik a magyar parasztság egész szerelmi, s szűkebben: egész szexuális problematikáját”. Vigasztal az érem másik oldalát is megfogalmazza: „Azt is jól tudjuk, hogy a népi társadalomnak, kultúrájának éppen ez a területe tán a legnehezebben megközelíthető.” Elég későn, de születettek látványos fordulatok. Néhány kutatót és tanulmánykötetet említenék, a kutatók és tanulmányok felsorolására nem volna elegendő ez az interjú: Bernáth Béla *A szerelem titkos nyelvén*, Vajda Mária, akinek *Hol a világ közepe* című könyve vihart kavart, itthon Nagy Olga. Néhány tanulmánykötetet említek: *Erősz a folklórban* (1982), *A szerelem kertjében* (1987), *Erotikus jelképek a néphagyományban* (1987), *Erotika a népi kultúrában*. Könyvem irodalomjegyzéke a magyar és idegen szerzők adatait is tartalmazza. Én ezt a témát belülről közelítettem meg, mert a három nagy sorsfordulat tanulmányozása során hiányérzetem támadt: rájöttem arra, hogy a szerelem és erotika nélkül egyik sem valósul meg, hogy ez a két hatalmas erő tartja össze és tartja mozgásban az egész népi társadalmat. Jobban és erősebben, mint akármelyik másban. Valamennyi sorsforduló szokás gyűjtéséhez a témát meghaladó előkészülettel fogtam. Így ehhez is: előtanulmányok, 2120 kérdés

megfogalmazása, harmincöt 40–80 év közötti adatközlő kiválasztása, ezekkel 45–50 órányi beszélgetés lefolytatása, 1750 órányi közvetlen emberi kapcsolat fenntartása, amit a tipologizálás, feldolgozás, értelmezés követett összesen mintegy öt éven át.

– *Hogyan gyűjti az anyagot? Kiválaszt egy témát, kidolgozza a kérdéseket, s arról beszélgeti az adatközlőket, vagy úgy tesz, mint a drága emlékű Nagy Olga, aki nem tudta – nem is akarta! – leállítani az adatközlőket beszéd közben; a 70–80-as években egy hátgörnyesztő súlyú magnóba mondták a szöveget, s végül egy kötet helyett, négy-öt született, a népi erkölcsi rend témakörétől el egészen a sikamlós esetek elmeséléséig.*

– Tudatosan, felkészülten, mint mondtam, ami elsősorban mások munkáinak, eredményeinek áttanulmányozását jelenti. Így ala-

kulhat ki, gondoltam, a fogalmam arról, mit tud a szakma, mit nem vett eddig észre, mi az általános, mi a sajátos, hol lehetnek hiányérzeteim, az eddigi gyűjtések milyen mértékben csak leírók, milyen mértékben elemzők, ok és okozati összefüggéseket keresők. Folyton jegyzem a kérdéseimet. Természetesen vallom a közmondás igazát: „Az itthoni számítás soha nem talál a piacival.” Gyűjtés közben állandóan szaporodnak a kérdéseim, melyekkel, ha érdekesegek, mindig visszatérek a korábbi adatközlőkhöz. Én sem állítom le a más ösvényre elcsúszó beszélgető partnereimet, hiszen nagyon sokszor váratlan, ismeretlen adat bukkan fel, de a célirányos kutatásnak sem fordíthattam hátat. Mondám, a kérdéseim mindig szaporodtak, de az igaz útról nem tértem le könnyelműen. Ezt Odüsszeusz tehetné a szirének csábító énekére. A sokat markolásnak nem mindig van várt eredménye. Amiből sokat „markoltam”, az a több mint 300 adatközlő: ifjú, házasságra készülő, éretté vált, tapasztalt, öregedő, megbízható értelmű és érzelmű idős ember, 75 százalékuk nő. Ők érzik és értik jobban az élet pulzusát, csaknem minden vonatkozásban. Hogyan „szedtem ki” belőlük a kultúra legrejtettebb egyéni és közösségi elemeit? – kérdezik sokan. Nem kevesen maguk az adatközlők is felfortyantak: „Az úristokját, a tanár úr mindent kised belőlem, még azt es, amit magamnak sem mondanék el!” Hogyan sikerült mégis? Ez nagy szakmai titkom. Amiből elárulhatom azt, hogy min-



denkit meggyőztem arról, hogy nem az újságnak, nem a televízióknak, rádióknak gyűjtök, hanem a magyarságtudomány számára, merthogy létezik ilyen tudomány! Ma, munkásságom alkonyán elmondhatom, hogy ezt megértették és tisztelnék érte. Tehát neveltem is. Sokan ismerik könyveimet, írásaimat, még az egészen tudományos szövegeket is. Jelzéseim vannak arra vonatkozóan, hogy kisközösségi összejöveteleken szóba jönnek, beszélgetnek a könyveimről. A haladékos megkerítése rítusához határozottan „könyvészetként” került elő a halottas könyvem. Jelezte valaki, hogy egy marosvásárhelyi mulatóban az általam gyűjtött ujjogatókkal hangoskodnak a vendégek jókedvükben. Mindössze egy utasított vissza, egy pedig ígérte, hogy feljelent, mert, amúgy csorbult becsületén újabb csorba esett: neve nélkül megírtam, hogy egy asszony a menyecskeje ellen fekete misét mondatott a kalugereknél, noha rózsafüzér társulati vezető volt. Az eset tanulságos volt arra, hogy mit és mennyit tud a falu mindenkiről, és hogyan szankcionál.

– *Van még valami, amit össze lehetne/kellene gyűjteni Domokoson? Ha most kezdené néprajzosi pályafutását, ugyanezek a témakörök érdekelnék?*

– Ha megengedi, a két kérdést összevonom. Van, persze. Sőt Domokoson kívül is van, amit meg kellene, érdemes volna feldolgozni, illetve újragondolni olyan folklóralkotásokat, jelenségeket, melyek értelmezése talán megkövült, holott mai világunkra szóló erős és döbbenetes üzenetük van. Magam is ezt tettem és példázom. Közreműködtem a *Történetek a fogságból* (1977) megszületéséhez, melyhez előszót írtam, úgyszintén a *Kuláksors* (1999) című kötethez saját tanulmányommal; lélektanilag elemeztem a román Manole mester és a magyar Kómíves Kelemen balladákat, melyeket én a „nyugtalan lelkiismeret balladáinak neveztem”, mert a mesterek egy ősi rituális szabály – a Föld lelkének kibékítése – semmibe vételéért bűnhődnek. Nem építő áldozatról van szó, ahogyan egyoldalúan több mint 100 éve értelmezik. Számomra az ők bűnük és sorsuk azonos a mai természeti környezetünk ellen nagy pénzért elkövetett vétkekkel és csendes, egyre inkább visszafordíthatatlan bűnhődésünkkel. *A szarvassá vált fiúk* és szülei tragikus történetében, Bartók *Cantata profanájából* sem azt látom, amit mondanak, hogy Bartók menekül kora világából. Nem, ő megdöbbsent, és figyelmeztet a fiúk civilizációs visszazuhanásának, elvadulásának, humánus elszorulásának, megvetésének következményeire. Párhuzamot vontam a 9 fiú és a bibliai tékozló fiú sorsának kifejelete között. Aztán tanulmányt közöltem a csíkszentdomokosi polgárosodási folyamatokról, a népi jogszokásokról, a háború vége felé elkövetett „manista” (Maniu) vérengzésekről, a kollektivizálás kivitelezésének barbárságairól, az angyalozásról, mint csaknem egyedi, csak női vallásos dramatikus szokásról, Keresztelő Szent János tiszteletére (erről filmet is készítettünk a Duna tévé közreműködésével), mélyre hasító kutatást végeztem és több tanulmányt írtam a kollektivizálás társadalmilag embertelen következményéről: a vénlegény-társadalom felduzzadása, a családalapítás esélytelensége, a Moldvából áthozott 100 lejes feleségek jelensége stb. Külön kiemelem, hogy terjedelmes néprajzi tanulmányt közöltem *Márton Áron a csíkszentdomokosiak*

emlékezetében címmel. Ezek az írások, témák számomra műhelymunkák voltak, amivel azt akarom jelezni, hogy nem ejtőernyősként ereszkedtem le Csíkszentdomokos határába, mint a 30-as években néhány kommunista agitátor politikai puhatolózás és diverziókeltés céljából. Mindenik közvetve vagy közvetlen sorsfordulatokat példáz, amiből felépíthettem a falu emberi sorsfordulatainak freskóját azzal a szándékkal, hogy álljon meg a lábán. A felsoroltakat tovább lehet kutatni a mélyítés, gazdagítás tisztességes szándékával. Ha ismét vagy újra fiatal lennék, és néprajzos? A választás az ember legősibb dilemmája: lásd a mesék, népdalaink szintén sorsfordító, sorsmeghatározó helyzeteit. Én úgy gondolom, hogy jól és jó témakört választottam: egyrészt mert több mint egy emberélet kezdő és záró határa, ami iránt, ha elkötelezed magad, nem enged el, és te sem engeded el. Ha pedig nem tudsz iránta hűséges lenni, akkor csak alkalmi, amatőr szerető vagy. Ha kezdő fiatal volnék, azt a kutatói munkát folytatnám, amit most, életem alkonyán már nem tudtam elvégezni...

- Milyen módszert használt/használ, hogy az adatközlők – főleg a nemiség témakörben – megnyíljanak, őszintén elmondják az igazságot?

- A szülés és a születés, a nemiség, említettem, az intim szféra tartományába tartozik. Arról is szóltam, hogy a kultúra eme témájára a legtöbbet készültem. Kialakítottam a magam számára egy ún. nőgyógyászati, szülészeti, szexuálpeszichológiai, „látogatás nélküli magánegyetemet” (ezt tréfának szánom), ami azt jelenti, hogy idevágó orvosi szakkönyveket is, lexikonokat is olvastam, nőgyógyász barátommal tanácskoztam, hogy megtudjam minden alapfogalomnak, testrésznek stb. a népi megfelelőjét. És fordítva. A szavak, kifejezések és fogalmak egyeztetése nem volt egyszerű munka. A felek kölcsönösen nem értik egymás szókészletét. Példaként említem, hogy egy kimondottan orvosoknak tartott könyvbemutatón senki nem tudta a „szégyenvirág” jelentését, noha egy nagyon természetes jelenséget, a leányka első havi vérzését jelenti. Gyönyörű metafora. Ezért csatoltam valamennyi monográfiához tájszó jegyzéket is. Ezt is hozzáadtam a már említett módszereimhez, azokhoz is, melyekről itt nem beszélhetek. Megéreztek, hogy őszintén érdekel minden, hogy nem felszínes újságíró vagyok. Komolynak és hitelesnek fogadtak el, mi több, olykor maguk kívánták, hogy elmondják ritka, különleges eseteiket, „csak a tanár úrnak” pontossággal.

- Kik a legjobb adatközlők?

- Többnyire azok, akik olyanok, mint a jó eszű iskolások a tanár szerint. Noha tanárként sokszor elvitattam ezt a minősítést, mivel azt is annak minősítik, aki képes bemagolni a napi leckét, de képtelen alkalmazni, összefüggéseket felfedezni. Én az intelligenciaszintet mint természetes adottságot tartom fontosnak: elárulom, hogy jegyzéket készítettem (ez is egyik titkolt módszerem) eme adottságban átlagon felüli adatközlőimről. Elsősorban velük (35-tel) folytattam a már említett kontaktóra-beszélgetést. Ez nem azt jelenti, hogy az ő tudásuk egy ún. elit tudása és csakis az övéké. Nem. Ők rendelkeznek a nemiség és szerelem „tárgyi tudásának” mennyiségi, mélységi, összetettségi, értel-

mezési, elbeszélési és egyéb képességeivel, melyeket gazdag eseményélménnyel tudnak példázni, kiváló szakszókincssel. A maguk szemlélete szerint tudnak hitelesen megítélni és számon tartani sok-sok eseményt, nem bemagolt lecke-ként. Mindezek megítélése nem egyik napról a másikra történik. Ezért tartot-tam a magam számára és a kutatott téma néprajzi bonyolultságára és fontossá-gára való tekintettel egyaránt célra vezetőnek a lokális, időigényes kutatást. Vagyis az „ásóval” való munkát.

- *A párválasztást és a lakodalmat feldolgozó kötet címe: Az én első tisztességes napom. Miért ezt a címet adta; valóban ezt tartja a lány első tisztességes napjának, s a többi, amit szeretőjével/udvarlójával eltöltött titokban, azok már nem azok?*

- Nem, társadalmilag egyáltalán nem azok. A közösségi lét három pilléren, illetve társadalmi elven nyugszik (még): a gyermek szülessen családban (!), a házasság (lehetőleg) megalapozott érzelmi, anyagi, társadalmi, egészségügyi - nem folytatom... - konszenzusa szerint jöjjön létre - fontosnak tartom meg-említeni, hogy erről nagyon mélyreható előtanulmányt közöltem *A párválasztás kritériumrendszere Csíkszentdomokoson* címmel -, harmadszor pedig, az életet Is-tentől kapjuk, tehát csak ő veheti el (ez egyben állásfoglalás az öngyilkossággal szemben). Ez a paraszti társadalmi lét alapvető pragmatizmusa, amit én al-kotmányoknak is nevezek. Tehát a kérdésre válaszolva, a titokban eltöltött „többi”, a gyermek és ifjúkorban alakuló erotika, nemi ösztön, vonzalom egyéni tanul-gatása, kísérletezése eklektikus módon való kielégítése mind valóság, de nem közösségformáló, nem a közösség által elismert események. A paraszti társa-dalomban nem örvendtek a leányka születésének (erre irodalmi és más példák is vannak), a fiú jövele jelentette a nagy családi örömet (monográfiámban sok érvvel szolgálok a miértre), de ez nem jelentette, hogy a paraszti társadalomban, közösségben a leányka megvetett gyermek, csupán azt, hogy társadalmilag nem egyenlő vele. Társadalmi felértékelését a házasságra lépése hozta el, mert minden új család (!) létrehozatalának és folytonosságának ő a letéteményese, mert minden gyermeket nő szül a világra. Ezért ez a nap az ő első tisztességes nap-ja. Amit én most éppen hivatalos deklarációnak, bejelentésnek is tekintek, mert lélekben és szellemileg is megérint: az a tény, hogy a székely-magyar társa-dalomban a nő társadalmi másságára felfigyeltek. Melyik parlament jogászai eszelték ezt ki? - kérdezem. Máshol ezért szervezetet létesítettek, és tüntettek. Ennek a megnevezésnek 15-16. századi levéltári adataira is bukkantam: egy kászonaltízi és Kolozsvár környéki falujegyzőkönyvben. És még valami: köny-veim címét nem én költöttem: adatközlőimtől kölcsönöztem, valamennyi az átmeneteli csúcs, szakszóval liminális helyzetét nevezi meg, lényegét minősíti. *Szeretet fogott el a gyermek iránt* - az áldott állapotban való maradás pillanata; *Az én első tisztességes napom* - a leány társadalmi státusának váltása, valamennyi rituális szövegben így nevezik az esküvő napját; *Menj ki én lelkem a testből* - az elmúlás katartikus pillanatai.

- *2013-15 között mindhárom nagymonográfiája újból megjelent, immár kronológiai sorrendben, 2., bővített kiadásban. Ez azt jelenti, ha megjelenik egy kötete, Ön „nem áll le”,*

nem tekinti befejezettnek a munkát, tovább folytatja a kutatást, új adatokkal, tényekkel gazdagítva később?

– Igen, pontosan azt jelenti, mivel én is vallom, hogy a megismerés végtelen. Én felelőtlennek tartok, főleg a társadalomtudományok területén, minden olyan kijelentést, ami arról szól, hogy mindent megtudtunk, hogy tovább kutatni, keresni fölösleges, hogy a latinokkal szólva „Nihil novi sub solem”.

– A születésről készült kötetben találkozunk e fogalommal: a gyermek keresztfánál való beavatása. Milyen rítusról van szó?

– Ez a különleges beavató rítusok közül való – a perec lakodalmaival, a menyasszony bekertyolásával és a haldokló megkerítésével együtt –, amelyek azt igazolják, hogy a székely-magyar törzsnek kiforrott beavató rítusrendszere volt, azzal rendelkezett, és hogy ezt magával hozta a honfoglaláskor létforma gyanánt, és a csíkszentdomokosiak máig megőrizték. Ezek analóg példáira, mint mondám előbb, nem találtam vagy alig találtam a Székelyföldön, de úgy az egész magyarság népi kultúrájában. Csak a kérdésre szorítkozva: a kutatott faluban az újszülöttet háromszor avatják be: az útszéli keresztfánál, a templomban és otthon, az asztal alá való bedugással. Ebből az első és a harmadik profán, ősi beavató rítus. Lényegük szinonim, funkciójuk azonos a templomi keresztelővel, hogy az újszülött „oda tartozó legyen”: ahhoz a falurészhez, ahol a keresztfa áll, a templomhoz, ahol megkeresztelik, a családhoz, melynek asztala alá a keresztanya bedugja a csecsemőt egyik felől, az édesanya átveszi másik felől. Nem erőltetett feltevés, hogy ezek őseink állomáshelyein kialakított kultikus helyek – különleges kövek, fák, források körül – áthonosításai. Számomra az a talány, hogy miért csak a csíkszentdomokosiak őrizték meg. Bővebben ezekről a monográfiákban, külön tanulmányokban értekezek.

– 2018 egyik legnagyobb sikere volt a Nyergestető. Mit tartalmaz a kötet?

– Nem a néhány órát tartó csata taktikai és stratégiai mozzanatait írja le, amit egy maroknyi székely katona vívott 1849. augusztus 1-jén a túlerőben beözönlő cári csapatok ellenében. Ez volt, Egyed Ákos akadémikus szavaival szólva, „a Székelyföld védelmében vívott utolsó kísérlet”, alig két héttel Világos előtt. Néprajzusként közeledtem a fogalommal vált nyergestetői csatához, mivel sorsfordító eseménynek tekintem, mint a szokásokat. Annak a követésére szántam el magam, hogy ez a csata a lelkekben, elmékben, közösségi emlékezetben, közösségi tettekben korról korra, időben és térben miként alakul még a 21. században is. Történelem ugyan, de a kegyelet története. A csata különös metamorfózisát kerestem, melyben meg is szépül, megdicsőül, de fáj is a Kárpát-medence, de azon túli magyarsága lelkében, tudatában. Követem a közöny és düh vonulatát az emlékoszlop állításától, az általam székely katakombának nevezett, a fenyőerdő ölében rejtőzködő temető – a lelkiismeret ágkeresztes-kopjafás temető – kialakulásáig. Létrejött, léte olyan, mint a mese, a ballada, a népdal stb. Szerzője nincs, senki nem irányította és nem irányítja. Talán a dac és az a székelyföldi népszokás, hogy a háborúból haza nem tért katonának is meg kell adni a végtisztességet, ha a győző hatalomnak erre nincsen gondja. Nem az ő

lelkét nyomja az „eltemetlenség” lelki súlya. 2016–17 nyarán leírtam 381 kopjafa szövegét, mintegy 150-nek nem sikerült leírni, elkészítettem az állítás dinamikáját tükröző grafikont, majd térképre raktam az állító települések és intézmények nevét. A Kárpát-medence telt meg velük! Számuk ma közel 500. Ez a temető szememben egy megrendítő népi-nemzeti fórum a magyar nemzetről, szétszaggatásunk ellenére is az együvé tartozás mély tudatáról. Az egyik adatközlőm vallomását idézem: „Gyermek voltam, s mentem az erdőbe egy fogatossal. Mikor felértünk a Nyergestetőre megálltunk, s azt mondja nekem »Most megmutatom neked a mi temetőnket.« S én kérdeztem, miért a mi temetőnk? »Azért, mondta, mert itt név szerint nincs senkinek halottja, itt mindenikünknek van halottja. A nemzetünk van ide eltemetve.«” Gyűjtésem alapján állítom, ez a temető a nemzeti kegyelet és tisztelet „örökmécsese”. A könyv itthoni és magyarországi sikere bizonyára ennek a tudati együttesnek érzékeltetővé, láthatóvá tételében rejlik: tartalmi gazdagsága, az adatok és tények előzmények nélküli felfedezése és tolmácsolása, képgazdagsága és szép nyomdai kivitelezése, előzmények nélküli néprajzi értéke, újítása által. Évzáró és megemlékező ünnepi rendezvények, könyvbemutatók sokasága, sajtóban, rádió- és televízióadásokban való változatos megjelenítése, könyvkereskedelmi forgalma – különös lelki és szakmai elégtétel számomra.

– *Igaz-e, hogy a szerelem, az erotika a népi kultúrában, a folklórban mindenhol másodlagos problémaként jelentkezik?*

– Ez a kérdés a nagy életmonográfiák után is tovább foglalkoztatott. Nem egyszerű itt a dolgok rangsorolása. Az tévhit, hogy a paraszti társadalom egyszerű szerkezetű. Nem! Sokkal összetettebb. Éspedig azért, mert – egyfelől – nem voltak szakintézményei – másfelől – és ez még fontosabb – a paraszti társadalom, a székely-magyar kivételesen – ezt elfogultság nélkül, néprajzkutatói pályám tapasztalata alapján állítom – a világ legpragmatikusabb társadalma: sem a valóság, sem az erkölcs, sem a szerelem nála nem öncélú, nem csak magáért való tényező az életében. Most csak annyival tudom elintézni a kérdést, hogy a paraszti lét egészében, az életvitel egészen természetes dolgaiban nyíltan vagy rejtve jelen van az erotika, a szerelem, és fordítva, a szerelemből nem hiányzik az élet pragmatizmusa. A paraszti szerelem semmilyen értelemben nem vegytiszta állapot, hanem életmód. Egyszerre van benne az élet, a munka, a halál: három, nem ritkán, zsarnoki „nagyhatalom”. Egyiknek sem lehet ellent mondani.

– *Léteznek-e nemiségkiváltó, erotikus együttlétet kezdeményező nonverbális üzenetek a paraszti társadalomban? Például a falusi asszony piros muskátlit tesz az ablakba...*

– Az előző válaszomban közvetlenül már válaszoltam: a pragmatizmus ebből sem hiányzik. Seneca tömören így fogalmazott: „A bűn örök.” A szerelmi vétetet, kevés kivétellel, nem nyilvánosan követik el. Elkövetéséhez konvencionális és kódolt, gyanútlan eszközök kellene. Itt jelentkezik újra a pragmatizmus. A muskátli egy beszűkített jel. Helyzete hozza, hogy több személynek beosztva kell jelezni: akkor más-más (legalább 3) színű folyadékkal töltött üveget helyeznek az ablakba, az utca felőli ablakba különböző szakaszokra húzzák a függönyt

stb. Ide sorolhatók a felszarvazás, az átverés kitalációi, a falusi prostitúció, ahogyan nevezem, manőverei, taktikái... Készülő könyvemben ezekről is szó esik.

– Nagy kihívás néprajzot tanítani egy erdélyi magyar egyetemen?

– Ha van elkötelezett szakember, aki felelősen, következetesen és körültekintően értelmezi a néprajz oktatásának sajátos fontosságát az erdélyi magyar társadalomban, és nem kényelmeskedik, Márton Áronnal szólva „nem veti meg a munkát”, akkor a kihívás nemcsak nagy, hanem erkölcsi is, és akár egy kis sávon is életörömet jelent egyénnek is, közösségünknek is. De ha a gondolkodásban folyton a „NEM LEHET” keresése kerül előtérbe, akkor az az állóvíz állapot képzetét, kételyét generálja mindannyiunkban, s aki így jár el, az langyos vizecskében tengeti napjait.

– Több munkája megjelent román nyelven is, ami egyetemi jegyzetként látott napvilágot. Ezt hol hasznosítja a hazai román nyelvű folklórkutatás?

– Egy példát tudok felhozni és nem is akármilyet: a BBTE román bölcsészkarának egyik román anyanyelvű előadója személyesen köszönte meg a mi román szakos hallgatóinknak írt folklór kurzusomat, merthogy előadásaiban elsőrendű forrás eszmei, szakmai, tematikai és módszertani vonatkozásban egyaránt. Ezek az ő szavai voltak, melyeket egy kolozsvári tudományos konferencia alkalmával mondott nekem.

– Van olyan fehér folt az erdélyi néprajzkutatásban, amit jó volna mihamarabb eltüntetni?

– Erre a kérdésre Kányádi Sándor *Noé bárkája felé* című versének első strófájával válaszolok: „Be kell hordanunk, hajtánunk mindent. / A szavakat is. Egyetlen szó, / egy tájszó se maradjon kint. / Semmi sem fölösleges.” Ez a válasz az „amit jó volna” kíváncságra vonatkozik. A „mihamarabbra” pontosítanék: ne legyen kampány, roham, noha késéseink nagyok, hanem folytonos, kitartó, felelős és alapos.

– 1999-ben adta ki Csíkszentdomokos monográfiáját, s rá tíz évre a település díszpolgára lett. Milyen kapcsolatot ápol a község vezetőivel, pedagógusaival és azokkal az adatközlőkkel, akikkel oly sokszor találkozott munkája során?

– A díszpolgárság önmagában jelzi a jó viszonyunkat, ami elsősorban a szakmai megbecsültségem nyugtázása. De fordítva is igaz. A monográfia összeállítása az önbecsülésük kifejezése, erre maga az önkormányzat kért fel, de tulajdonképpen sokszerzős munka, amit én irányítottam. Két kiadást ért meg. Több rendben részt vettem a falu, az iskola ünnepségein, a Márton Áron Humanitárius Egyesület tudományos és ünnepi rendezvényein, közreműködtem a falu címerének kidolgozásában. Kapcsolataink csaknem egyidősek az én oda járással. Könyveim bemutatására minden alkalommal sor került ott, népes közönség előtt, sokan vásárolják most is külföldön élő falusfelek, rokonok, vendégek megajándékozása céljából. Velük és általuk üzennek felénk. Falun kívüli találkozásaink alkalmával előre köszönnek, szeretettel, jóhiszeműen érdeklődnek állapotom felől. Adatom van arra, hogy Csíkszentdomokos neve több mint 75 000-szer szerepel a világhálón, ami az én ottani néprajzi munkásságomnak is köszönhető.

– Mit kutat jelenleg, mivel szeretné meglepni önmagát és az egyetemes magyar néprajztudományt 80. születésnapjára, 2019. december 22-én?

– *Cérna és tú* – A paraszti világ szerelmi eposza. Ez lesz a címe készülő könyvemnek: szándékom szerint magamat is, a néprajztudományt is meghaladom általa.

– Mondjon néhány szót a családjáról!

– Feleségem nyugalmazott tanárnő, leányom kémiatanár, fiam nyomdász, öt unokám van. Vallásos és családi ünnepeinket, unokáink ballagásait mindig együtt töltjük, örvendünk egymásnak, szeretjük egymást.

Székely Ferenc



SZÉKELY FERENC (1951) néprajzi író, helytörténész, szerkesztő (*Erdőszentgyörgyi Figyelő*). Jelenleg nyugdíjas, írásait, interjúit több erdélyi lap (*Hargita Népe, Háromszék, Népiújság*) szokta közölni.